

نقش کهن‌الگوهای "آناهیتا و مهر" در باغسازی ایرانی

فرحناز مقدم پور^۱*

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزکوه، فیروزکوه، ایران

F.moghadampoor@gmail.com

چکیده

با توجه به پیشرفت روزافزون تکنولوژی، و مکانیزه شدن زندگی بشر، توجه به روح انسان از اهمیت خاصی برخوردار است. در این پژوهش سعی بر این است تا با استناد به کهن‌الگوها و تاثیر آنها بر زندگی بشر، با توجه به فرهنگ ایرانی و ملل مختلف و نزدیک به این مرزوبوم، با در نظر گرفتن هویت ایرانی در باغ ایرانی بپردازیم. هویت باغ ایرانی، با استناد به نقش‌مایه‌های ساسانی به زمان هخامنشی باز می‌گردد، توجه به کهن‌الگوهای ایرانی مانند آناهیتا و مهر که ریشه در فرهنگ ایرانی داشته نیز به این موضوع کمک شایانی می‌کند، که در این مقاله به آن می‌پردازیم.

واژه‌های کلیدی: کهن‌الگو، آناهیتا، مهر، هویت، باغ ایرانی، چهارباغ

مقدمه

نقد کهن‌الگو گرایانه از جمله رویکردهایی است که به خصوص در سالیان اخیر، کاربرد وسیعی در میان منتقدین داشته است. در ایران نیز هستند افرادی که این شیوه را در نقد و تحلیل خویش از یک اثر ادبی به کار می‌بندند اما گاه این استفاده صرفاً یک نگاه نمادشناختی بوده و بنیان علمی یک نقد کهن‌الگو گرایانه را ندارد، چرا که قالب آکادمیک و علمی این نقد، آنگونه که باید، به ایشان معر فی نشده است؛ بدین منظور برای فهم بهتر این موضوع به تعریف کهن‌الگو می‌پردازیم:

"واژه آرکی‌تایپ"، اولین بار در دهه ۱۵۴۰، از زبان لاتین وارد زبان انگلیسی شده است، واژه‌ی لاتین خود از واژه‌ی یونانی استخراج شده که به معنای قالب اول بود، در خود این ترکیب، واژه به معنای اولی و اصلی و به معنای الگو و مدل است. از همین ریشه‌یابی واژگان می‌شود به این نتیجه رسید که نقد کهن‌الگو گرایانه، به دنبال انطباق برخی نشانه‌های اصلی با همان قالب‌ها و الگوهای اولیه است. یعنی کارکردها و کنش‌های یک اثر را برگرفته از قالب‌هایی می‌داند، که پیشتر و در برهه‌های بسیار دور وجود داشته و دارند. (عباسلو، ۱۳۹۱: ۸۶) بعدها آرکی‌تایپ، در فرهنگ غربی در معانی دیگری به کار برده شده است، از جمله در روانشناسی "کارل یونگ" اصطلاحی است برای ایده یا نحوه‌ی تفکر ارثی که از تجربه‌های کهن قوی مشتق شده و در ناخودآگاه جمعی هر فرد حضور دارد؛ برای مثال: مام بزرگ، پیر دانا. (پاکپاز، ۱۳۸۳: ۴۴) کهن‌الگوها در واقع گرایش‌های ارثی هستند که در ناخودآگاه جمعی انسان وجود دارند و فرد را مستعد انجام رفتاری می‌کنند که اجداد وی انجام می‌دادند. بررسی‌های وسیع یونگ در آثار اساطیری و تمدن‌های گوناگون موجب به کشف نمادهای مشترک در تمدن‌های گوناگون شد. از سوی دیگر، مواجهه با بیماران و بررسی رویاهای آنها موجب شد یونگ رگه‌هایی از کهن‌الگوها را در رویاهای بیماران شبیه‌یابد. بر اساس مبانی نظریه یونگ، ذهن بشر به هنگام تولد، لوحی سفید نیست، بلکه یک طرح اولیه‌ی کهن‌الگویی در

^۱Archetype

^{*}Carl Jung